

Wat als arme mensen domme dingen doen

**Verslag van de
online bijeenkomst**
16 mei 2024

De Initiatiefgroep Armoede van het kennisplatform Utrecht Sociaal, een groep die zich inzet voor bestaanszekerheid voor iedereen, heeft een bijeenkomst georganiseerd rondom het onderwerp "wat als arme mensen domme dingen doen". Samen met Hans Spekman van het Jeugdeducatiefonds en Alex Schepel van Sterk uit Armoede, werd er een diepgaande discussie gevoerd over het gedrag van mensen die in armoede leven. De complexiteit van armoede, het stigma dat ermee gepaard gaat, en de lessen die professionals, docenten en studenten kunnen trekken, stonden centraal.

Een jongen komt naar school op een fatbike, maar zonder ontbijt. Een vader heeft wél geld voor zijn nicotineverslaving, maar niet voor de sport van zijn dochter. Een vrouw parkeert haar Mercedes voor de voedselbank.

We weten, arm of rijk, iedereen doet domme dingen. We weten ook al lang waarom arme mensen domme dingen doen.

Maar toch...

Je ziet het. Je vindt er iets van. Je relativeert je oordeel.

En dan. Hoe handel je?

Geef je de jongen met de fatbike gratis schoolontbijt? Spreek je de vader aan op zijn verslaving? Weiger je iemand een voedselpakket op basis van een inkomenstoets?

Heeft het zin om mensen die in armoede leven aan te spreken op ongezond of irrationeel gedrag? Stel je een grens - en zo ja waar dan- of geef je onvoorwaardelijk steun? En hoe leg je dat uit aan je collega's, studenten of de burens?

Bestaanszekerheid, een abstract begrip, wordt in deze context pijnlijk concreet. We erkennen dat dit een controversieel onderwerp is waarover meningen kunnen verschillen. Renske Schramhart, lid van de initiatiefgroep Armoede, illustreert tijdens de bijeenkomst de situatie met een persoonlijk familieverhaal. Ze beschrijft een familielid dat niet werkt, geld vraagt aan de familie en dat geld schijnbaar onbezonnen uitgeeft aan cadeaus voor haar dochter of luxe producten. Renske probeert de drijfveren en worstelingen van dit familielid uit te leggen aan haar familie, maar dit blijkt een uitdaging. Het is niet de bedoeling om te oordelen, maar om uitleg te geven en een dialoog te voeren. De vraag rijst of je iemand financiële steun moet geven in zo'n situatie.

Alex Schepel, een ervaringsdeskundige die zelf uit armoede komt, deelt zijn perspectief. Alex geeft toe dat hij in het verleden onverstandige beslissingen heeft genomen. Zijn familie wees hem erop dat hij onverstandige keuzes maakte. Achteraf gezien waren sommige van zijn beslissingen inderdaad onverstandig, maar hij voelde dat hij geen andere keuze had. Hij nam bijvoorbeeld een dure lening om een auto te kopen en nam leningen om andere leningen af te lossen. Hij kocht een dure tv en ging daarna naar de voedselbank. Hij weigerde hulp en sloot mensen buiten die wilden helpen. Hij durfde niet te werken, terwijl de buitenwereld zei dat hij niet wilde werken.

Alex beschrijft hoe het langdurig leven in armoede hem klein maakte in een grote maatschappij. Hij voelde zich een last, terwijl hij ook echt iets te bieden had. Hij voelde zich een onwelkome gast en was vervreemd van zichzelf en zijn familie. Deze gevoelens werden bevestigd door de wereld die labels plakt; je bent een arm mens, financieel kwetsbaar, achterstand, laagopgeleid, laag op de sociale ladder, minderwaardig. Dit voltooide de cirkel.

Hans Spekman, van het Jeugdeducatiefonds, is zelf opgegroeid in een arm gezin. Ondanks de financiële beperkingen moedigde zijn moeder hem aan om te sporten, terwijl ze haar eigen ondergoed moest herstellen - een feit dat voor de buitenwereld verborgen bleef. Hans is altijd van mening geweest dat je armoede zelf moet ervaren om de schaamte, maar ook de trots te begrijpen als je erin slaagt om erbovenuit te stijgen.

In onze samenleving groeien veel gezinnen op in financiële problemen. De kinderen zouden hier niet het slachtoffer van mogen zijn, maar helaas is dat vaak wel het geval. Kinderen uit arme gezinnen presteren vaak minder goed op school dan hun rijkere leeftijdsgenoten. Diploma's lijken te koop te zijn. Dit is een weerspiegeling van het welvaartsniveau, de stress van het rondkomen met een huishouden, en het onvermogen om tegenslagen op te vangen. Er zijn veel werkende armen die we niet meer zien. Ze werken hard, vaak met extra baantjes in de avond en nacht. Hun kinderen hebben een beperkte woordenschat en hebben behoefte aan extra onderwijsuren om bij te leren.

**STERK UIT
ARMOEDE**

**JEUGD
EDUCATIE
FONDS**

ontwikkeling voor alle kinderen

Bij arme gezinnen spelen verschillende factoren een rol:

- **Veiligheid:** Kinderen kunnen niet veilig buiten spelen, ervaren stress en kunnen niet zichzelf zijn.
- **Zorg:** Een bril, bijvoorbeeld, wordt pas gratis verstrekt bij -6 of +10, maar bij -1 kan je het bord al niet meer zien. Ben je dan dom?
- **Beperkte leefomgeving:** Kinderen komen hun eigen buurt niet uit. Ze hebben geen ervaring met het kindermuseum, theater, muziekinstrumenten. Hoe leg je uit hoe eb en vloed werken als je de zee nog nooit hebt gezien?
- **Ouderbetrokkenheid:** Ouders hebben geen vertrouwen in de overheid. Schandalige dingen zijn gebeurd over de rug van ouders, zoals het weghalen van kinderen tijdens de toeslagenaffaire. Ouders durven niet meer te melden hoe het gaat en dus ook niet om hulp te vragen.

Deze kinderen zijn intelligent, maar ze zitten vast. Met eenvoudige hulpmiddelen zoals een goed bed en een fiets voor de moeder om het kind naar school te brengen, kan het schooladvies van vmbo naar vwo stijgen. Vaak horen we dan: "Er zijn toch ook loodgieters nodig, niet iedereen hoeft hoogopgeleid te zijn". Maar dit betekent dat er mensen zijn die zich niet tot hun volle potentie kunnen ontwikkelen, en dat zorgt voor onrust.

We moeten niet naar het 'waarom' kijken, maar naar het 'wat'. Kijk naar de omgeving, kijk naar wat er mis is. Elke vraag stellen is goed, maar het mag daar niet bij blijven. Bijvoorbeeld het afschaffen van het categorale gymnasium, het is bewezen dat dat werkt. Toch willen mensen er niet aan beginnen. Je ziet het al op de kinderopvang, waar rijke mensen de lege plekken opkopen om het "schorriemorrie" tegen te houden. We voelen dat mensen niet willen meewerken en arme mensen voelen dat ze er niet toe doen. Mensen met financiële middelen hebben vaak een uitgebreid netwerk voor hulp. Dit kan een blinde vlek creëren voor de behoeften van anderen die minder fortuinlijk zijn.

Wat kan de directe omgeving betekenen voor iemand die in armoede leeft? Alex beschrijft hoe hij zichzelf in een bubbel bevond. Hij voelde zich een verschoppeling, afgesneden van de stad en de wereld daarbuiten. Deze isolatie werd zijn identiteit. Buitenstaanders waren onbetrouwbaar en politici en gemeenten, ondanks hun mooie woorden, lieten hem in de steek als het er echt op aankwam.

Het keerpunt voor Alex kwam toen een hulpverlener erkenning en begrip toonde voor zijn pijn, verdriet en innerlijke kwetsuren. Het was cruciaal dat hij als gelijke werd behandeld, niet als een mindere. Wanneer iemand zich op gelijke voet opstelt, kun je je verdedigingsmuur laten zakken en je kwetsbaarheden tonen. Alex leerde dat hij zichzelf klein hield, niet alleen de buitenwereld. Hij leerde zijn gedrag en patronen te onderzoeken, zoals waarom hij bepaalde kostbare beslissingen nam.

Wat kan de directe omgeving betekenen voor iemand die in armoede leeft? Alex beschrijft hoe hij zichzelf in een bubbel bevond. Hij voelde zich een verschoppeling, afgesneden van de stad en de wereld daarbuiten. Deze isolatie werd zijn identiteit. Buitenstaanders waren onbetrouwbaar en politici en gemeenten, ondanks hun mooie woorden, lieten hem in de steek als het er echt op aankwam.

Het keerpunt voor Alex kwam toen een hulpverlener erkenning en begrip toonde voor zijn pijn, verdriet en innerlijke kwetsuren. Het was cruciaal dat hij als gelijke werd behandeld, niet als een mindere. Wanneer iemand zich op gelijke voet opstelt, kun je je verdedigingsmuur laten zakken en je kwetsbaarheden tonen. Alex leerde dat hij zichzelf klein hield, niet alleen de buitenwereld. Hij leerde zijn gedrag en patronen te onderzoeken, zoals waarom hij bepaalde kostbare beslissingen nam.

In onze complexe maatschappij en gezinssituaties hebben we vaak niet eens de woorden om onszelf uit te drukken en onze emoties te begrijpen. Het lijkt erop dat gelijkwaardigheid en vertrouwen ontbreken in de huidige politiek en systemen. De ontwerpers van deze systemen wilden dat de ontvangers zich bewust waren van hun afhankelijkheid van de overheid, zoals duidelijk werd in het geval van de toeslagen. Er is een algemene frustratie over de constante generalisaties. Kim Putters merkte op dat mensen die arm zijn, niet alleen het gevoel hebben dat ze niet meetellen, maar dat dit ook daadwerkelijk het geval is in de ogen van beleidsmakers.

Eelco Koot vroeg Alex naar de taken en verantwoordelijkheden van professionals. Alex benadrukte dat dit afhangt van het individu:

We moeten leren om elkaar weer als mensen te behandelen.

De rol van de hulpverlener stond altijd boven de ander. We moeten toenadering zoeken als gelijkwaardige mensen en ieder moet zijn eigen kwetsbaarheden laten zien. Er is een verandering gaande dat we dat wel willen, maar we moeten het opnieuw leren.

De mensen die je het meest contact toewenst, komen juist het minst in contact. Vanuit de organisaties is het een tijdsinvestering, mensen kijken naar het financiële plaatje, maar een probleem staat nooit op zichzelf. Mensen hebben tijd nodig om vertrouwd te raken en zicht te krijgen op wat er speelt. We moeten gaan politiseren, we krijgen te weinig tijd voor elkaar. Een medewerker uit een wijkteam moest in 20 minuten uit vogelen wat er speelt.

Het zit in de systemen, hoge caseload, in het beleid. Als je inzoomt op de binnenkant van armoede, de stress en schuld en de minder verstandige besluiten, kan het erg complex en hopeloos lijken. Er is geen eenduidig antwoord, we moeten ons bewust zijn dat we elkaars leefwereld niet kennen. Hoe je ergens naar kijkt of hoe je je voelt, zo kijkt en voelt een ander misschien niet.

Na afloop zijn de aanwezigen gevraagd om te reflecteren op de gesprekken en input van de afgelopen bijeenkomst. Hieronder een samenvatting van de bevindingen.

Professionals in het sociale domein komen verschillende uitdagingen tegen, waaronder het maken van contact met mensen die weinig zelfinzicht hebben, het bevorderen van zelfredzaamheid ondanks een complexe systeemwereld, en het overbruggen van de kloof tussen de leefwereld en de systeemwereld. Er is ook een uitdaging om de intergenerationele overdracht van armoede te doorbreken en om mensen met een lage sociaaleconomische positie te bereiken en te binden.

Om deze uitdagingen aan te pakken, worden er bijvoorbeeld trainingen in stress-sensitief werken gegeven aan professionals. Het doel is om de executieve functies, die tijdelijk niet functioneren bij chronische stress, weer aan te zetten, zodat mensen weer de regie kunnen nemen.

Er zijn verschillende suggesties gedaan over wat beter gedaan kan worden, waaronder het tonen van begrip, het uitstralen van gelijkwaardigheid, het geven van keuzes en verantwoordelijkheid, en het investeren van tijd in de vertrouwensband. De waarde van erkenning en complimenteren, evenals het aansluiten bij mensen zonder oordeel, werd ook genoemd.

